

traxerit, ac proinde melior sit conditio possidentis utriusque res suas: sed primae sententiae farent plures AA. et in praxi longe tutior est.

65. Idem respondet Laymann L. 3. de Just. Tr. 3. p. 3. c. 14. n. 3. de adultero, qui in utramque partem probabiliter dubius est, utrum proles a se genita sit, nec ne: quia si constet delictum admissum fuisse, praesumptio esse solet contra nocentem, ut ipsi probatio incumbat, exinde nullum damnum provenisse eorum, quae suapte natura consequi solent. Contrarium ut probabile defendant Sotus, Navarrus, Lessius, et alii ex hac ratione: filius in dubio legitimum se reputare potest: ergo etiam adulterio ita praesumere. Reponit Laymann l. c. Innocentia quidem et favor filii omni jure id meretur, ut legitimus censeatur, donec demonstretur illegitimus, cum hactenus fuerit in possessione filiationis; at vero constat, adulterum injustam causam fuisse, ut maritus alimenta praebeat filio tanquam certo, qui tamen re ipsa dubius est; quod damnum pretio aestimabile marito compensari debet; quod damnum licet adhuc incertum sit, cum tamen adulterio libere se exposuerit ejus periculo, non videtur in praxi mitius pro eo praesumendum esse.

66. Advertendum tamen, quod adulterio saepe excusat vel in totum vel ex parte a restituione, quando damnum ab adulterio compensatum iri satis probabiliter creditur, vel quando restitutio fieri non potest absque periculo vitae vel gravi dispendio famae etc. ibid. Laymann n. 2.

CASUS VII.

Agatha dubia demorte prioris mariti contraxit matrimonium cum Titio. Anxia confugit ad Confessarium, eique dubium adhuc manens aperit.

67. Quaer. I. An Agatha possit reddere et petere debitum? R. Non licet ei debitum petere, tenetur tamen illud reddere marito, qui eam bona fide duxit. Ita resolvitur c. Dominus L. 4. Decret. tit. 21. de secundis nuptiis. *Ratio primi* est: quia jus petendi debitum non acquiritur, nisi per matrimonium bona fide contractum, et bonae fidei possessionem: atqui Agatha mala fide contraxit matrimonium: ergo. *Ratio secundi* est: quia Titius ratione matrimonii bona fide initi est possessor bonae fidei: ergo habet jus utendi re quam bona fide putat esse suam, adeoque jure petendi debitum non debet privari ob malam fidem alterius, quamdiu non constat, matrimonium esse nullum. Laymann de Consc. c. 5. §. 3. n. 23.

68. Neque obstat, quod Agatha reddendo debitum se exponat periculo fornicationis: quia post diligentem inquisitionem remanente dubio, est tantum peccatum materialiter tale: major autem est obligatio non irrogandi injuriam certam alteri, quam vitandi periculum fornicationis materialis.

69. Quaer. II. Quid? si dubium oriatur de impedimento post matrimonium ab utroque coniuge bona fide contractum? R. Pars dubitans tenetur reddere debitum parti non dubitanti, imo juxta Sanchez L. 2. de matrim. Disput. 41. q. 4. n. 45. Laymann loc. cit n. 24. licitum est conjugi debitum petere. Nam dubium superveniens bonae fidei possessori obesse non debet: praeterea iniquum videtur, ut propter dubium post bonam fidem superveniens et post debitam inquisitionem persistens amittatur jus legitime acquisitum.

CAPUT III. De Conscientia Probabilis, sive de recto usu Sententiae Probabilis.

§. I. Praenotanda circa praesentem quaestionem.

70. Nota 1. Opinio (juxta s. Thom. 1. p. q. 79. art. 9. ad 4.) significat actum intellectus, qui fertur in unam partem contradictionis cum formidine

alterius. Haec tamen formido non semper est actualis, sed radicalis. *Conscientia probabilis* est dictamen deductum ex opinione vel sententia probabili de honestate actionis. Duplex hic movetur quaestio inter Theologos: 1. An liceat sequi opinionem *vere probabilem* libertati farentem in consortio *aequa probabilis* farentis legi, seu tutioris? 2. An liceat sequi probabilem stantem pro libertate, etiam in consortio probabilius stantis pro lege? Ad statum quaestiones utriusque melius intelligendum praenotandum est.

71. II. *Licitum* est quod nulla lege prohibetur. *Illicitum* quod aliqua lege prohibetur, ne fiat. *Tutum* quod removet a periculo. *Tutius* quod magis removet. *Triplex* autem hic periculum attenditur, scilicet errandi, peccandi et damni incurriendi. Ideo etiam *tutum* tripliciter consideratur: tutum ab errore, a peccato et a damno. Porro *Error* aliis est *materialis*, diciturque assensus mentis, qui revera opponitur certae veritati, quae tamen non cognoscitur, nec cognosci debet aut potest. Alius *Error formalis*, estque assensus mentis scienter approbantis verum pro falso, vel falsum pro vero. Pariter *Peccatum materiale* est actus, qui aliqua lege vere prohibetur, seu qui opponitur certae legi, ita tamen, ut prohibitio vel haec oppositio non cognoscatur, nec cognosci debeat aut possit. *Peccatum formale* est actio contra legem, quae vel vere existit, simulque scitur existere, vel debet et potest cognosci existere, vel saltem existere reputatur. Opinio nec est error materialis nec formalis: non materialis, quia opinio non versatur circa certo falso, sicut error: non formalis, quia licet opinio sit assensus datus uni parti cum formidine de opposita, non tamen est assensus mentis scienter approbantis verum pro falso, vel falsum pro vero, sicut error formalis. Ad datam definitionem opinionis semper respiciendum, quia saepe nomen opinionis tum a ss. PP. tum ab antiquioribus Scholasticis sumitur pro levi credulitate, vel apparenti persuasione qualcumque. Denique assensus opinionis non est firmus et perfectus; intellectus enim perfecte assentiri non potest ei parti, quam formidat esse falsam. Firmum autem assensum tantum causat certitudo et evidencia.

Opinio probabilis est judicium ex se quidem fallibile, nixum tamen absolute et comparative gravi motivo, scilicet tali, quod virum prudentem possit movere ad assensum; vel (ut *Thyrsus Gonzalez* ait) quae concipitur ob motivum talem praeseferens apparentiam veritatis, ut ob illud vir prudens sine ulla praecipitatione judicet esse veram, licet cognoscat, non repugnare quod sit falsa. *Probabilior* est, quae nititur uno vel pluribus motivis gravioribus, ideoque adhuc facilius movere potest ad assensum, non tamen excludit vi sui motivi omnem prudentem formidinem, hoc ipso quod adhuc maneat intra limites probabilitatis. *Tenuiter probabilis* est (juxta *Cardenas* Dissert. 4. c. 5. in propos. 3. Innoc. XI.) de cuius probabilitate adhuc merito dubitatur. *Viva* in eamdem propos. 3. n. 7. ait: *Nomine* opinionis tenuiter probabilis venit opinio, quae tenuiter inclinat intellectum ad assensum. Juxta alios cum *La Croix* de conc. n. 119. tenuiter probabilis opinio est, quae nititur tam levi fundamento, ut non mereatur assensum viri prudentis, licet nondum aperte falsa sit. *Improbabile* dicimus illud, quod vel destituitur fundamento gravi, vel etiam contra se habet motivum certum. Sic etiam *temerarium* hic dicimus, quod nullo motivo gravi, *prudens* vero quod motivo gravi ac solido nititur. *Opinio probabilissima* est assensus nixus motivo, licet nondum certo, tamen respectu motivorum oppositae partis maximo. *Aequa probabilis* est, quae nititur motivo aequali, atque opposita.

72. III. Motivum *absolute grave* dicitur, quod secundum se et abstracto a motivis partis oppositae movere potest intellectum prudentis viri

ad assensum; dixi secundum se, hoc est, non ex accidente quodam v. g. ex pertinacia, inordinato affectu aut negligentia inquirendi in veritatem. Comparative grave dicitur, quod etiam cum motivis oppositae partis comparatum adhuc movere potest virum prudentem ad assensum.

73. IV. Opinio *probabilis intrinsece* dicitur, quae nititur ratione gravi petita ex ipsa rei natura, vel principiis intrinsecis aut proprietatibus rei, quae judicatur ut licita vel illicita. *Extrinsic probabile* est, quae nititur auctoritate doctorum virorum, de quibus praesumitur, quod non sine gravibus rationibus ita senserint. *Probabilis quoad se*, sive absolute vocatur, quae a parte rei pro se habet grave motivum, licet forte a nobis non cognoscatur. *Probabilis quoad nos*, vel comparative est, quae a nobis invincibiliter judicatur habere grave motivum, quamvis forte tale non sit. Ad hoc, ut aliqua opinio sit vere probabilis, requiritur 1. ut ratio sive motivum sit magni momenti non tantum absolute, sed etiam comparative ad ratios in contrarium, ita ut ab his non elidatur, et ut motiva oppositae opinionis probabilius apte solvantur, ac propterea haereses carent motivis vere probabilibus. 2. Ne ex ea sequatur ullum manifeste absurdum. 3. Ne aduersetur sacrae Scripturae, neque traditioni, neque communi PP. sententiae, neque rationi certae. 4. Ne Ecclesia aliquid in contrarium definiverit. *La Croix de Consc.* n. 108., *Duarte V. Opinio* n. 451.

74. V. Denique notandum hic est, opinionem aliam esse *speculative tantum probabile*, quae versatur circa objectum probabile, non autem circa proxim, habita tantum ratione principii universalis, non consideratis iis, quae cum praxi hic et nunc conjunguntur. Aliam *practice probabile*, quae proxime circa actionem versatur, sive quae enunciat licitam esse proxim, consideratis iis, quae in praxi solent contingere. *La Croix loc. cit.* n. 115.

75. VI. *Evidens* dicitur, quod suam claritate ita per se lucet, ut aliter apparere aut percipi nequeat, et ita determinat ad assensum, ut nec imprudentem formidinem secum compatiatur. *Certum* dicimus, quod aliter se habere non potest, cuique mens firmiter sine prudenti formidine adhaeret; certitudo tamen non excludit imprudentem formidinem, nisi conjunctam habeat evidentiam; omne enim evidens est verum ac certum, non vero omne verum aut certum est evidens: sic articuli fidei veri sunt et certissimi, non tamen evidentes. *Incertum* est, quod cognoscitur aliter se habere posse, ideoque non firmiter determinat ad assensum. Porro *Certum divina fide* est, quod a Deo est revelatum et ab Ecclesia propositum ut credendum: haec certitudo innititur infallibili veracitati divinae, quae cum sit summa, etiam parit summam certitudinem, et quod ei opponitur, dicitur proprie *haereticum*. *Certum theologicum* est, quod partim ex revelatis, partim ex naturaliter certis ac notis legitime deducitur; quod huic certitudini opponitur, proprie dicitur *erroneum*. *Certum metaphysicum* dicitur, quod absolute se aliter habere, aliterque concipi nequit. *Certum physicum* est, quod spectato cursu naturali aliter se habere nequit, quamvis absolute aliter se habere possit. *Certum moraliter*, quod neque suapte natura, neque ordinario naturae cursu habet, ut aliter esse non possit, difficiliter tamen et perraro aliter esse contingit. Haec certitudo moralis duplex esse potest, *Perfecta*, et *Imperfecta*: *Perfecta*, quae nullam obscuritatem aut dubium deliberatum, etiam imprudens relinquit; sic Romam existere, moraliter certum est ob universale et constans hominum testimonium et historiae auctoritatem, quamquam isti absolute et falli et fallere possint. *Imperfecta* est, quae potest relinquere aliquam obscuritatem et admittere aliquod dubium saltem imprudens, ut contingit aliquando in objectis fidei,

de quorum credibilitate moraliter tantum certi sumus. Sic etiam moraliter certum dicitur, quod omnibus vel fere omnibus verum videtur: quamvis enim possibile sit, difficultimum tamen est omnes decipi.

§. II. Principia practica de opinione vere probabili.

76. Principium I. Quando praeceps agitur de licentia et honestate actionis, nec inde sequitur aliquid contra Religionem, Charitatem et Justitiam, licitum est sequi sententiam vere probabilem, relecta non tantum aequa probabili, sed etiam probabiliore. *Terillus* hic q. 22. pro hac sententia citat 200. AA. a se lectos, quibus *Gobat* in Cyp. n. 5. addit alios 25. a *Terillo* non visos. *La Croix de Consc.* n. 269. ordinarie gravissimos ex omni statu et ordine AA. citat. *Valentia* eam jam anno 1593. vocabat communem, *Navarrus* communiores. *Contra Eliz.*, *Thyrs. Gonzal.*, *Camar.* etc. *Terillus* in Reg. q. 38. n. 33. ait, pro hac sententia esse 40., ubi pro opposita unus; ergo in praxi tuta est.

Ad intelligendum hoc principium notandum 1. Probabilistis cum Probabilioristis statuere, quod (quando habetur certitudo de honestate actionis vel ex evidenti, vel ex definitione Summi Pontificis, vel ex communis DD., quamvis forte oppositum olim fuerit probabile) debeamus sequi certam sententiam: quia intellectus tunc non potest aliud judicium prudens reflexum formare, quod contra hanc certam sententiam adhuc licite et prudenter operetur.

2. Statuunt Probabilistae, quod (dum non habetur certitudo, sed pro utraque parte motiva aequaliter gravia occurunt de sola honestate actionis, sive de existentia legis) tunc liceat sequi etiam minus tutam, modo sit vere ac solide probabilis.

3. Quando concurrit opinio vere probabile cum probabiliore de sola honestate actionis sive existentia legis, suadent quidem Probabilistae, ut quilibet sequatur probabiliorem, praesertim si ea simul sit tutior: negant tamen, esse obligationem sub pena aeterna solam semper sequendi probabiliorem: econtra sufficere affirmant, si quis sequatur probabilem: exigunt autem, ut vere ac solide, tam absolute, quam comparative probabilis cognoscatur esse sententia. Hisce praenotatis,

Probatur principium nostrum 1. negative. Si non esset licitum sequi probabilem, relecta probabiliore, deberet constare de lege, quae prohibeat sequi probabilem, restringat libertatem et obliget ad probabiliorem semper eligendam; atqui viris gravissimis post tot annorum solicitam inquisitionem nihil constat de tali lege; ergo vel talis lex non est lata, vel non sufficienter promulgata; neque doctrina morali est adstruenda obligatio sequendi probabiliorem opinionem, relecta minus probabili. Sequela patet ex *S. Thoma*, qui 1. 2. q. 90. a. 4. in corp. ait: *Ad hoc ut lex virtutem obligandi obtineat, quod est proprium legis, oportet, quod applicetur hominibus, qui secundum eam regulari debent, talis autem applicatio fit per hoc, quod in eorum notitiam deducitur ex ipsa promulgatione; unde promulgatio ipsa necessaria est ad hoc, ut lex habeat suam virtutem*. Adde, quod haec lex non tantum sit dubia, sed a doctissimis viris negetur; ergo libertas manet in possessione.

77. *Prob. 2. positive* cum *Laymann de Consc.* c. 5. §. 2. n. 7. Non temere, sed prudenter agit, qui sequitur opinionem, quae non est aliena a recta ratione; atqui opinio vere probabilis non est aliena a recta ratione: ergo. *Maj. patet: min. prob.* Opinio probabilis nititur tum gravi auctoritate, tum ratione gravi; ergo non est aliena a recta ratione. Hanc rationem alii sic proponunt: *Licite et honeste agit, qui prudenter agit: atqui*

sequens vere ac solide probabilem prudenter agit: ergo licite et honeste agit sequens opinionem vere ac solide probabilem. Major ex terminis certa est; minor etiam patet: quia qui agit ex gravi motivo uno vel pluribus, quod manet grave etiam respectu oppositae sententiae, prudenter agit: atqui sequens vere probabilem agit ex tali motivo: ergo.

Neque dicas cum Probabilioristis, probabilem non manere vere probabilem in consortio probabilioris. Nam imprimis sic evertitur status quaestionis contra suppositum admittendum a patronis utriusque sententiae: deinde falsum est, probabilitatem sola probabilioritate everti, nisi accedat aliunde certudo; constat enim gravissimos AA. suam sententiam tum in speculativis, tum in practicis defendere tanquam probabiliorem, quin oppositae sententiae suam abnegent probabilitatem. Sic *S. Thomas* Dist. 19. art. 3. ad 1. quaest. ad 4.: *An etiam in foro conscientiae possit procedi ad accusationem alicujus mōitione non praemissa; problematice respondet: Dicendum, ut quidam dicunt... vel secundum alios. Vide eundem* in 4. dist. 24. q. 1. a. 1. ad 5. quaest. ad 3., item *S. Bonav.* in 2. dist. 24. a. 2. q. 2. dist. 38. a. 1. q. 4. *Scotum* in 4. dist. 33. q. 3., et alios. *Confirm.* 1. c. *Ego solis. dist. 9.* Ex s. Aug. expresse innuitur, quod probabiles rationes possint persuadere prudenter, an aliquid a vero abhorreat. *Confirm.* 2. In moralibus non facile reperi possumus exactam veritatis certitudinem, sed ferme solam verisimilitudinem: ergo sufficit sequi probabilem.

78. *Prob.* 3. cum *Suarez* in 1. 2. Tract. 3. d. 12. sect. 6. n. 8. Esset onus intolerabile, imo obligatio moraliter impossibilis, si quisque tenetur ante operationem inquirere, quaenam opinio sit probabilior; esset obnoxia infinitis scrupulis; adeoque etiam lex moraliter impracticabilis, opposita suavi jugo Christi: ergo signum manifestum est, quod tali legi non velit Deus nos esse subjectos.

79. *Prob.* 4. Obligatio sequendi probabiliorem oritur juxta adversarios ex eo, quod in iudicio probabili non possit fundari dictamen practice certum, adeoque operans ex probabili esset practice dubius de honestate actionis; atqui haec ratio est falsa: ergo. *Prob. min.* In primis enim iudicium directum vere est probabile: ergo prudens, licet non certum: iudicium autem reflexum de honestate formalis actionis est moraliter certum, e. g. sit hoc iudicium directum: pingere die festo est licitum: hoc dictamen probabile non potest esse dictamen ultimum practicum secundum se; supposita tamen probabilitate hujus iudicii accersit intellectus aliunde motiva gravia, ex quibus format dictamen practice certum, reflectendo se super probabilitatem iudicii directi, non quidem affirmando, certo licitum esse pingere die festo, sed vere probabile esse. Unde ex hoc, vel simili dictamine reflexo se resolvit: illa actio die festo est licita, quae consideratis omnibus non appetat servilis, neque prohibita; atqui pingere est talis actio: ergo est licita die festo. Item: quod non temere, sed prudenter iudico, mihi hic et nunc esse licitum, hoc licitum est; atqui non temere, sed prudenter, quia ex gravi motivo iudico, licitum esse pingere die festo: ergo est licitum. In his et similibus syllogismis major et minor propositio non tantum est probabilis, sed reflexa et moraliter certa: ergo etiam conclusio, quae est ipsum dictamen practicum et regula proxima actionis, est moraliter certa, adeoque tuta in praxi.

80. Simile iudicium reflexum potest formari ex sequentibus principiis communiter receptis. 1. *In dubio melior est conditio possidentis.* 2. *Lex dubia aut non sufficienter promulgata non obligat.* 3. *Ignorantia invincibilis excusat a peccato.* 4. *Qui agit cum dictamine prudenti pratico de*

honestate actionis, honeste agit etc. Neque tamen necessario requiritur, ut dictamen reflexum fiat semper per discursum formalem, sed sufficit virtualis.

81. *Prob.* 5. Licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam, ut constat ex propos. tertia ab *Alexandro VIII.* damnata, etsi stante probabilissima, hoc ipso quod adhuc probabilis sit et non certa sententia, iudicium directum sit incertum de honestate actionis: ergo a pari licet sequi probabilem, licet eadem incertitudo maneat ex parte iudicii speculativi.

82. *Prob.* 6. Juxta adversarios licet sequi sententiam probabiliorem; sed nobis est probabilior sententia tum ab auctoritate, tum a rationibus quod licitum sit sequi probabilem; ergo hanc licite sequimur. *Plura argumenta suggesteret Theolog. Scholast. in Tract. de act. hum.*

83. Principium II. *Non licet operari secundum opinionem tenuiter tantum probabilem:* constat ex propositione tertia ab *Innocentio XI.* damnata. *Ratio* est ex *La Croix de Conscient.* n. 366.: quia tenuerunt motivum non est prudens, nec dignum assensu viri prudentis, et illi oppositum communiter est moraliter saltem certum; imo stante tenui tantum motivo non potest tolli dubium practicum, cum quo non licet operari.

84. Principium III. *Quando agitur praecise de honestate actionis, licet operari secundum sententiam simpliciter tutam, relicta tuiore, etiamsi haec esset simul probabilior.* Ita AA. n. 76. citati. Exemplum afferit *Laymann de Consc.* c. 5. §. 2. Assert. II. cum *S. Antonino* ex *S. Thoma*, qui in 4. dist. 17. q. 1. a. 3. q. 1. docet probabiliter, quod lapsus in peccatum mortale ordinarie non sit obligatus ad confitendum statim, habita copia Confessarii, cum tamen sententiam contrariam tuiorem doceat *Alensis* et *s. Bonaventura*; et licitum est in praxi sequi sententiam probabilem minus tutam s. *Thomae*: ergo.

Probatur etiam iisdem rationibus, quibus principium primum probavi. 1. Nulla lex potest assignari, quae jubeat sequi perfectiora et tutiora in rebus moralibus, quando praecise agitur de honestate actionis. *Vide Prob.* 1. n. 76. 2. Qui sequitur sententiam probabilem et simpliciter tutam, agit ex motivo gravi: ergo agit prudenter et honeste. *Vide n. 77.* 3. *Probat Moya de opin. prob.* q. 1. §. 1. ex eo, quod Summi Pontifices dispensant in votis solemnibus contra opinionem tuiorem s. *Thomae*, qui negat id licere; dispensant in matrimonio rato, non obstante tuiore s. *Bonaventurae*, *Scoti* et aliorum. Ipsi adversarii acceptant praebendas, ducti opinione incerta, an sint digniores quam caeteri, cum tamen tutius esset abstinere. Ita *La Croix* hic num. 479. 4. Quia admissa hac obligatione, homini nimis grave onus incumberet, *vide n. 78.* 5. Consilium non differret a pracepto, ut ait *Laymann* l. c. Praeceptum tantum est sequi bonum ac tutum, concilium autem sequi optimum ac tutissimum: ergo.

85. Denique *confirmatur* ex eo, quod a Summis Pontificibus variis casus (ubi agitur de valore Sacramenti, de injuria et damno tertii) excipiuntur, ita ut in his non liceat amplius sequi minus tutam, minusque probabilem, relicta tuiore; ergo hoc ipso patet, quod liceat sequi minus tutam, ubi agitur de sola honestate actionis.

86. Principium IV. *Ilicitum est in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tuiore.* Patet ex propos. prima ab *Innoc. XI.* damnata. Unde graviter peccat Minister Sacramenti tum contra Religionem, tum contra Charitatem (ut ait *Cardenas* in hanc propos. c. 3. n. 23. *Duarte V. Opinio probab.* n. 459.) qui extra casum necessitatis adhibet materiam vel formam dubiam aut minus tutam, relicta

tutiore, aut moraliter certa. *Dixi* 1. contra Religionem, et reverentiam Sacramenti; quia illud exponeretur periculo nullitatis; probabilitas enim non potest facere, ut materia dubia vel probabilis tantum fiat sufficiens ad valorem, nec ab ea pendet, ut avertatur periculum, ne invalide administretur Sacramentum; essentialia enim, qualia sunt materia et forma Sacramenti, non dependent a nostro dictamine, sed ab institutione Christi, et effectus Sacramenti a vera materia et forma, quam Christus instituit. 2. *Contra charitatem proximi*, cui graviter noceret, eum in tali casu exponendo periculo carendi gratia Sacramenti, qua indiget. Ita praeter AA. cit. Suarez tom. 4. disp. 26. S. 6., Laymann de Consc. c. 5. §. 3. n. 13. et 14. Juxta alios etiam *contra justitiam*, si ex officio est Minister Sacramenti.

87. *Dixi*: *extra casum necessitatis*; quando enim media certa et tutiora non possunt adhiberi, saltem dubia *sub conditione* sunt adhibenda. Sic exigit salus animae; ab irreverentia excusat ipsa necessitas et conditio apposita, nec Minister agit contra Decretum Pontificis: proprie enim tutiorem non relinquit, quia supponitur non posse agere juxta eam, et in tali casu minus malum eligit ex duobus. Ita AA. cit. cum S. Thom., qui 1. 2. q. 96. a. 6. in corp. ait: *Necessitas dispensationem habet annexam, quia necessitas non subditur legi.*

88. Principium V. *Judex in civilibus debet sententiam ferre juxta probabilem*. Patet ex propos. 2. ab Innocentio XI. damnata. *Ratio* est, quia Judex constitutus est a Communitate, non ut pro placito suo tanquam dominus, sed tanquam aequus praeses juxta merita causae ferat sententiam; atqui dum pro una parte efficaciores sunt rationes, respectu ejusdem sunt majora merita causae: ergo. Hinc merito Judex comparatur vivaे lanci, quae in eam partem propendet, in qua est majus pondus rationum. *Confirm.* Judex sequens minus probabilem, pronunciat illam potiorem, quae tamen ab eo cognoscitur esse inferior; ergo committit perniciosum mendacium. Laymann de Consc. c. 5. §. 3. n. 16., Bardi disceptat. 4. c. 27. n. 2., Sotus 1. 3. de Just. q. 6. a. 5. ad 4.

89. *Dixi*: *in civilibus*; in criminalibus enim Judex debet amplecti minus probabilem faventem reo, quia si unquam, maxime quando agitur de vita et capite, requiruntur ab accusatore probationes indubitate, et luce clariores, juxta l. fin. C. de probat.; tales autem non sunt, quamdiu pro innocentia accusati stat major probabilitas. Unde L. 5. ff. de poenis dicitur, *satus esse impunitum relinqu facinus nocentis, quam innocentem damnare*. Bardi l. c. n. 5., qui congrue hic applicat reg. 11. de reg. jur. in 6.: *Cum sint partium iura obscura, reo favendum est potius, quam actori.*

Nec obstat damn. Pontif.; ait enim Filguera et plures apud Diana addit. 3. p. resol. 13., praesumendum non esse Sedem Apostolicam velle quempiam poenis addici, cuius facinora non sint omnino certa.

90. Principium VI. *Medici et Chirurgi tenentur adhibere medicamenta certa, relictis incertis: vel (haec enim plerumque desunt) probabiliora et tutiora, cacteris relictis*. Laymann de Consc. c. 5. §. 3. num. 15. cum Navarro, Soto, Vasquez etc. *Ratio* est; quia ex officio, charitate et tacita conventione cum aegro tenentur ejus sanitatem meliore quo possunt modo curare. Si tamen media certa et probabiliora non habeant, praestat adhibere probabile, quam nullum. Imo si mors moraliter certa sit et solum habeatur medium dubium, an profuturum sit, an obfuturum, adhuc licet illud adhibere, quia probabilis spes vitae praeferrenda est periculo accelerandi mortem, quae absque eo subsecutura creditur. Laymann l. c. Bardi discept. 4. c. 30. cum pluribus ibi citatis.

91. Principium VII. *Denique quilibet tenetur ex lege charitatis sequi*

tutuorem, relicta minus tuta, quando agitur de evitando damno, sive temporali sive spirituali ab dishonestate actionis distincto. Sporer tr. 1. c. 1. sect. 3. num. 51. cum communi. *Ratio* est: quia in tali casu, quamdiu probabilius judico, quod actio vel mihi vel alteri inferat damnum ab ipso peccato formaliter distinctum, non possum formare prudens dictamen de honestate actionis: hoc ipso enim, quod eligam actionem, cui probabilius agnosco damnum esse conjunctum, virtualiter eligo damnum. *Confirm.* Sola honestas actionis ita dependet ab ultimo dictamine pratico, ut si hoc prudens sit, removeatur omne periculum peccati formalis; non enim peccat formaliter, qui id agit, quod bona fide et prudenter judicat esse licitum. Judicium autem, quantumcumque prudens sit, non removet periculum vel damnum, quod posita hac vel illa actione imminet. Hinc imprudenter agit, qui ingreditur viam, quam probabilius judicat esse obsessam a latronibus, quamvis probabilius etiam putet, non esse obsessam ab iis; haec enim probabilitas nequit esse tam efficax, ut in fugam agat latrones. Item illicite explodit bombardam in objectum, quod putat esse feram, si tamen probabilius judicet esse hominem.

92. Principium VIII. *Dictamen ultimum et practicum ad honeste operandum debet esse saltem moraliter certum, ita ut excludat omnem prudentem formidinem de opposito*. Suarez p. 2. d. 12. sect. 3., Laymann, de consc. c. 5. §. 1. num. 4., La Croix, hic n. 47., Bardi discept. 1. c. 9. n. 5. contra Vasquez et Sanchez, qui dicunt, sufficere assensum probabilem de honestate, quamvis non sine formidine oppositi. Taberna de Consc. c. 3. utramque sententiam vult conciliare, dicendo, non requiri dictamen omnino certum, sed sufficere probabile, quo omnibus attente consideratis judicetur hoc esse verum, et oppositum falsum.

Prob. 1. Nostra conclusio. S. Thom. 1. 2. q. 19. a. 5. in corp. vocat conscientiam applicationem scientiae ad actum; atqui scientia secum non patitur formidinem de opposito: ergo etiam conscientia practice practica secum non patitur formidinem, scilicet prudentem de opposito: ergo debet esse moraliter certa.

Prob. 2. Operans, qui probabilius judicat, hoc quod agit, esse illicitum, voluntarie se committit periculo peccandi formaliter, adeoque hoc ipso peccat formaliter; atqui is, qui habet dictamen ultimum tantum probabile et cum formidine oppositi, hoc ipso adhuc judicat, hoc quod agit probabilius esse illicitum: ergo. *Dixi*: *Saltem moraliter certum*; stante enim moraliter certitudine non manet locus prudenti formidini. Imprudens autem formido sive scrupulus potest quidem oriri; hoc ipso autem, quod sit ex inani apprehensione, non obest, sed debet contemni. Certitudo autem metaphysica vel physica non requiritur, quia impossibile est, in omnibus agibilibus talem habere.

Neque dicas: Ergo non operamur secundum probabilem, sed secundum conscientiam certam. R. D. Non operamur secundum probabilem tanquam dictamen ultimum et regulam proximam actionum, C.; non operamur juxta probabilem, tanquam objectum dictaminis ultimi, N. La Croix L. 1. n. 268.

Nec obstat hisce principiis axioma contrarium: *In dubio tutior via est eligenda*. Juxta c. Juvenis de sponsal. et c. Si quis d. 7. de poenit. Tene certum, et dimitte incertum. Quia id intelligitur, primo, si non possit formari dictamen practicum certum saltem moraliter; vel secundo, si ex una parte adhuc sit dubium, ex altera certum, tunc tutuorem esse eligendam; si autem utraque pars tuta sit, axioma universim non est praecepti, sed consilii. Ita Busembau de Consc. c. 2. dub. 3. cum Navarr., Sanch.,

Bonacin., Laymann, Filliuc. Accedit quod citatus textus *S. Augustini* agat de peccatore qui temere differt poenitentiam usque ad articulum mortis, cuius dilationis certum periculum non potest ullo dictamine prudenti tolli, sicut periculum peccati formalis in aliis actionibus tollitur. Denique pro nostra sententia, quae requirit dictamen ultimum moraliter certum, pugnat *reg. jur. 31. in 6.*: *Eum, qui certus est, certiorari ulterius non oportet.*

93. Si quaeras I. Ex quibus ergo principiis dictamen practicum moraliter certum deduci possit? R. Ex allegatis n. 76. et 77. scil. 1. negative ex eo quod vel omnino non existat lex, vel si existat, ea non nisi dubia et non satis promulgata est, quod teneamur tantum sequi probabiliorem: vel quod certo non est prohibitum, licet sequi: atqui certo non est prohibitum, sequi vere ac solide probabilem, relicita probabiliore: ergo licet eam sequi. 2. positive: illud licite ac prudenter eligo, quod graves rationes, virisque graves admittunt esse licitum: atqui hoc vel illud, quod vere probabile esse cognosco, rationes, virisque graves admittunt esse licitum: ergo hoc vel illud licite ac prudenter eligo.

Si quaeras II. Quaenam regula tenenda sit ad difficiliores casus prudenter resolvendos? R. Eam tradit *Benedictus XIV.* in Epist. Encyclica de usuris ad Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos et Ordinarios Italiae 1. Novembris 1745. emanata, occasione controversiae, an quidam contractus validus judicari debeat? quae Epistola in Tomo I. ejusdem Bullarii habetur et incipit: *Vix pervenit ad aures, ubi §. 8. monet primo, ut responsum ferentes de iis quaestionibus, ab extremis, quae semper vitiosa sunt, longe se abstineant, scilicet a nimia severitate et a nimia indulgentia sive laxitate. Secundo ait: Suis privatis opinionibus ne nimis adhaereant, sed priusquam responsum reddant, plures scriptores examinent, qui magis inter caeteros praedicantur; deinde eas partes suscipiant, quas tum ratione, tum auctoritate, plane confirmatas intelligent: quod si disputatio insurgat, dum contractus aliquis in examen adducitur, nullae omnino contumeliae in eos configantur, qui contraria sententiam sequuntur.* Hic bene nota, quod is Pontifex non praecipiat ad licite operandum, ut eas tantum partes sequamur, quae probabiliores videntur, sed eas, quas tum ratione, tum auctoritate plane confirmatas intelligent; atqui Probabilistae sequendo vere ac solide probabilem eas partes sequuntur, quas tum ratione, tum auctoritate plane confirmatas intelligent: ergo. Deinde Probabilistae non dicunt, propterea oppositam esse falsam, nec illicitum esse probabiliorem sequi etc.: ergo. *Confirmatur haec regula ex illo S. Leonis Papae, quod habetur in c. Sicut quaedam. Dist. 14. In his, quae dubia fuerint aut obscura, id noverimus sequendum, quod nec praecepsis Evangelicis contrarium, nec Decretis SS. Patrum inveniatur adversum. Adde, et quod ex gravibus rationibus non videtur esse illicitum.*

§. III. Resolvuntur Casus.

CASUS I.

Ambrosio promittitur pingue beneficium sub conditione, si Secretario Collatoris se efficaciter gratum sit exhibitus pro recommendatione. Ambrosius timens simoniam consulit Plutarchum amicum, qui mox e sinu protrahit libellum recens impressum, ubi affirmatur, per consuetudinem modo licitum esse, urgere collationem beneficii pecunia. Attente lectis rationibus respondet Ambrosius: hic Auctor placeret, si intentum solide probaret. Inquiram igitur ulterius, donec inveniam alios mihi faventes. Tan-

dem videns alios paratos ad offerendum, ne sero veniat, et ipse offert 100. ducatos, antequam agnoscat vere probabiliiter id licitum esse.

94. Quaer. I. An Ambrosius opinionem vere probabilem potuerit prae-sumere, quod illam affirmet liber alicujus junioris et moderni? R. Negative, praesertim quia solidam probationem in eo non invenit. Huc pertinet propositio 27. ab *Alexandro VII.* damnata. Rationem damnationis assignat *Duarte V.* Opinio n. 454.; quia cum in moralibus nulla sit opinio quantumcumque exorbitans, quae aliquem pro se auctorem non habeat, jam esset cuique liberum, omnem opinionem in moralibus amplecti et ex qua-cunque sibi formare dictamen ad operandum, quae sententia ad innumera crimina aditum parat.

95. Idem tamen n. 456., et *Viva*, et *Stoz L. 1. p. 5. n. 100.* affirmant, quod unus auctor, si sit omni exceptione major, possit reddere sententiam vere probabilem, si nimis sit vir doctus, pius ac prudens, et afferat rationem, quam ali vel non considerarunt, vel non solverunt, ipse autem aliorum rationes prudenter resolvat; talis enim nititur gravi fundamento, ideoque vere probabile reddit suam sententiam. *Nihilominus*, ubi quis invenerit doctrinam in gravissimo auctore, v.g. in *s. Augustino* clare fundatam, non licet eam tenere aut docere, si *Summus Pontifex* contrarium definiat, ut patet ex propositione 30. ab *Alexandro VIII.* damnata; quia soli Pontifici ex Cathedra loquenti promissa est infallibilitas et assistentia Spiritus S. etiam independenter a Concilio, ut ostendit *Viva* in Propos. 29. ab *Alexandro VIII.* damnata.

96. Excipiunt etiam *Duarte* et *Viva* illiteratos ac rudes, qui tuto pos-sunt sequi sententiam sui Parochi, Confessarii, vel alterius viri pii ac docti, si ignorent invincibiliter sententiam illam singularem esse et contra com-munem Doctorum; alias in pagis, ubi unus est Parochus, nemo posset ejus consiliis acquiescere, sed deberet quilibet peregrinari ad veritatem indagandam. Secus, si advertat quis opinionem sui Parochi adeo esse singula-rem, ut de ea aliter sit sentiendum cum plurimis doctis.

97. Quaer. II. An Ambrosius tuta conscientia varios auctores adierit, ut faventem sibi sententiam inveniret? R. Si bona fide processerit, fuerit que tantum sollicitus, ut inveniat sententiam vere probabilem, juxta quam prudenter se possit resolvere, licite egit; quia se resolvens juxta probabi-lem non peccat. Si vero mala fide processerit et tantum ad colorandum factum suum quaesiverit sententiam faventem, paratus illam sequi, quo-cumque demum licet levi fundamento nitatur, non est tutus in conscientia; sic enim non poterit dictamen prudens et practice certum formare. *Bardi* discept. 4. *Sanchez L. 1. in Decal. c. 9. n. 24. Baldelli* tom. 1. d. 12. n. 2., addit *Bardi* et *Sporer* hic n. 34., modum istum procedendi esse periculoso, quia vehemens illa inclinatio ad unam partem saepe facit, ut non considerentur omnes circumstantiae ad rem pertinentes, nec debite ponderentur rationes in contrarium.

98. Quaer. III. An Ambrosius satisficerit, mente versando diversorum auctorum opiniones, quin tamen ipse se practice resolverit, quod licita sit oblatio pecuniae. R. Negative. Qui enim ita constituti sunt, solum habent notitiam opinionum in aliorum judicio quasi speculativam, cum qua absque alia resolutione practica prudenter operari nequeant, sed manent dubii, non curantes quid agant. Ita *Sporer* de Cons. n. 33. in simili casu de iis, qui legunt varios auctores, dubitantes, quae attentio ad recitationem *Breviarii* requiratur.